

256

Святковий обід ударників заводу ім. Петровського. Дніпропетровськ, 1936 р.

§ 47. ТВОРЕННЯ НОВОЇ ЛЮДИНИ

257

Офіційний документ З висловлювань А. Гітлера

У кого в руках молодь, у того в руках і майбутнє. Я розпочинаю з молоді. Ми, ті, хто старі, – відпрацьований матеріал. Ми прогнили до самих кісток. Але моя чудова молодь! Чи є де-небудь у світі ще така прекрасна молодь? Погляньте на цих юнаків і підлітків! Який матеріал! З ними я зможу створити новий світ!

Це – героїчне покоління молоді, з якої вийде творець, людина-бог... Усяка освіта в національній державі має бути спрямована передусім не на те, щоб набивати учня нікчемними знаннями, а на створення здорового тіла... Мозок молоді не повинен заповнюватися науковими знаннями... Нова молодь, подібно до тієї, що була в давній Спарті, має бути мужньою та сильною. Ідеальна держава повинна базуватися на двох основних освітніх ідеях. По-перше, треба запалити вогонь у серці молоді і впровадити в її розум поняття раси. По-друге, німецька молодь має бути готовою до війни, навченою або перемогти, або вмерти. Кінцева мета освіти – сформувати громадян, які усвідомлюватимуть славу країни й будуть фанатично віддані національній ідеї.

Цит. за: Енциклопедія Третього рейха.
<http://www.fact400ru./mif/reich/index128.htm>

258

Погляд дослідника

Фашисти домагалися «єдності політичної віри всіх індивідів»: «Хто не думає і не вірить, як думають і вірять відповідно до фашистської думки і віри, той ставить себе поза державою». Це досягалося різноманітними засобами, насамперед включенням людини в одну з численних фашистських організацій. Під контролем фашистської партії (кількість членів – 2 млн чоловік) працювала безліч організацій, що охоплювала понад 10 млн італійців, і це без профспілок! Фактично кожен другий опинявся під жорстким контролем. Діти від 8 до 18 років об'єднувалися в масову організацію «Баліла» (сюди входили навіть «Маленькі та юні італійки»), «Молоді фашисти» до 21 року, потім армія і міліція національної безпеки. Головним гаслом було: «Вірити, коритися, боротися!»

Долуцкий И.И., Журавлева В.И. Всемирная история XX века. – С. 372.

259

Погляд дослідника

Із самого раннього дитинства німці підпадали під опіку держави: підлітки 10–14 років вступали в «Юнгфольк». Згодом хлопці переходили до «Гітлерюгенд», а дівчата – у «Союз німецьких дівчат». Членами цих союзів

залишалися до 18 років, а потім їх відправляли до трудових таборів: вони будували мости, дороги, прикордонні укріплення. Після таборів – дворічна служба в армії (для хлопців) і чергові союзи (для їхніх подруг). Усі робітники входять до «Німецького трудового фронту», хто зайнятий у сільському господарстві – до «Імперського об'єднання продовольства», для середніх верств існує «Союз німецьких ремісничих палат», для жінок – «Об'єднання німецьких жінок». Ти студент? Перед тобою розкриває двері «Спілка німецьких студентів». Лікарів поглинає «Націонал-соціалістичний союз лікарів», персонал званням нижче – «Імперський союз німецьких медичних сестер». Фрау домогосподарка? Вам прийдесться вступити до союзу «Німецька родина» і т. д.

Долуцкий И.И., Журавлева В.И. Всемирная история XX века. – С. 371.

260 Погляд дослідника

Юні члени італійської «Баллі» («Юні фашисти»). Рим, Італія.

261 Погляд очевидця

Hitler with a small boy dressed up as the SA mascot.

Гітлер з маленьким хлопчиком, одягнутим у форму SA.

1. Чому Гітлер протиставляє молодь іншим поколінням німецького суспільства та називає їх відпрацьованим матеріалом (джерело 257)?
2. З якою метою держава брала молодь у свої обійми (джерела 258, 259)? Що могли відчувати юні італійці чи німці, які з певних причин опинилися поза межами вказаних організацій? Прокоментуйте.
3. Проаналізуйте фотографії 260 і 261. Чому діти зображені зі зброєю? Пригадайте візуальні джерела, використані у попередньому матеріалі, на яких присутні діти. З якою метою використовуються такі зображення? У чому зміст та основна думка фотографій 260, 261?
4. Ознайомтеся із наступним документом і спробуйте визначити, як радянська держава вирішувала проблему «нової» молоді (використайте документи, додаткову літературу, інтерв'ю...).

262 Офіційний документ

Зі звернення Всесоюдної наради дружин господарників та інженерно-технічних працівників важкої промисловості

Ми хочемо відповідно до Ваших вказівок дати нашій палколюбимій соціалістичній батьківщині сильну, здорову тілом та духом молодь, яка здатна зміцнювати її могутність і самовіддано захищати від будь-яких ворогів.

Жены инженеров. Общественницы тяжелой промышленности. – Б. м., 1937.

263 Офіційний документ

Нові завдання перед суспільствознавчими науками (1931 р.)

1) Дати молоді знання і вміння виробити у себе комуністичні погляди;

2) сформувати вміння правильно осмислювати основні явища сучасного життя, класової боротьби, міжнародного революційного руху;

3) з'ясувати, в чому полягає правильний шлях будівника соціалізму в СРСР; в чому значення диктатури пролетаріату;

4) виховувати інтернаціоналіста, дати пролетарське розуміння національного питання, озброїти учня на вирішальну боротьбу з націоналізмом;

5) виховувати войовничих атеїстів;

6) дати розуміння генеральної лінії партії і необхідності боротьби з ухилами;

7) виховувати уміння і класову свідомість до праці.

Цит. за: Удод О. Історія в дзеркалі аксіології. – С. 146.

264 Офіційний документ

Моє навчання буде суворим. Ми виб'ємо з них слабкість. Надзвичайно активна, жорстока молодь – от що я залишу після себе. Молодь має бути байдужою до болю. Вона не повинна бути слабкою та проявляти жалість. Я знову хочу побачити в їхніх очах відблиск гордості і незалежності хижого звіра.

Я не буду проводити інтелектуальну підготовку. Знання – це крах для моєї молоді. Я хочу, щоб вони навчалися тільки тому, що дає їм їхня уява. Але одному вони повинні навчитися – самовладанню. Вони навчатимуться переборювати страх смерті завдяки суворим випробуванням.

Гитлер А.

Цит. за: Енциклопедія Третього рейха.
<http://www.fact400ru./mif/reich/index128.htm>

265 Погляд очевидця

Фестиваль у літньому таборі для «Гітлерюгенд»

266 Погляд сучасника

Мамине оповідання

– Любий сину, – каже мати, –
Мусиш добре пам'ятати,
Що три правди є на світі,
Знати їх повинні й діти!

Перша правда: якомога
Пам'ятати все про Бога –
Всюди і на кожному кроці
Мати Бога все на оці!

Друга правда: чесно жити,
Рідний нарід свій любити!
Рідний нарід і край рідний
Твоєї любові гідний!

Третя правда: працювати,
Своїм ближнім помагати!
Як тим правдам будеш вірний,
Українець ти примірний!

Підгірський О. Як Ромчик
став пластуном. – Львів, 1992. – С. 7.

5. Порівняйте джерела 262, 263, 264. Які завдання щодо виховання вони висували? Чому вони такі різні? У чому полягає принципова відмінність між цілями, що висувують джерела 262, 263 та 264? Від чого це залежало?

6. Як співвідносяться джерела 262 і 265? Що ви знаєте про піонерські табори? Покажіть фотографію 265 своїм батькам, не говорячи хто і що зображене, але попросивши описати, що вони бачать та уявляють.

7. Порівняйте настанови виховання у джерелах 257–259, 262–264, 266. Які із задекларованих цілей виховання є привабливішими для вас? Прокоментуйте.

267 Переказ «Як піонер допоміг заарештувати ворога» (з радянського підручника 1938 р.)

«Це було недалеко від кордону. Піонер Петя Сомов збирав у лісі гриби. Раптом він побачив незнайому людину. Дивний незнайомиць спочатку почастивав Петю цукеркою, а потім запитав про дорогу в місто. Петя здогадався, що це ворог, шпигун. Петя показав йому рукою прямо на заставу. А там були червоноармійці-прикордонники. Шпигун сам прийшов на заставу. Отут його й заарештували».

Вчитель після прочитання пояснює слова: кордон, застава, шпигун, проводить бесіду про те, де Петя зустрів незнайомця. Чому Петя догадався, що це шпигун, як Петя допоміг затримати його. У бесіді необхідно дати оцінку поведінки Петі, відзначити його кмітливість і здогадливість, любов до батьківщини та чесність.

Организация и методы работы в двухкомплексной школе. – М., 1938. – С. 180.

269 Офіційний документ Розклад і розподіл шкільних предметів для середніх шкіл у Німеччині у 30-ті роки ХХ ст.

Час	8.00–8.45	8.50–9.35	9.40–10.25	10.25–11.00	11.00–12.05	12.10–12.50
Понеділок	Німецька мова (щоденно)	Географія	Расова теорія	Вільний час, фізкультура, спеціальні програми (щоденно)	Домоводство, математика (щоденно)	Расова гігієна, здоров'я (щоденно)
Вівторок		Історія	Расова теорія			
Середа		Співи	Расова теорія			
Четвер		Географія	Ідеологія			
П'ятниця		Історія	Ідеологія			
Субота		Співи	Ідеологія			

268 З диктанту для учнів середньої школи (1938 р.)

Ця стежка є останньою п'яддю Радянської землі на Далекому Сході... Настає ніч. На ворожому березі оживає прибережний очерет... Фашистські шпигуни, наймані вбивці хижою звірчою ходою крадуться до нас через рубіж. Як слизькі змії, вони намагаються проповзти у випадковій вузькій щілині. Вони йдуть творити свої мерзенні справи: по-звірчачому вбивати кращих радянських людей, руйнувати мости, спалювати колгоспні клуні. Однак радянські прикордонники беззавітно віддані батьківщині. Сміливою молодецькою ходою йдуть вони уздовж кордону, пильно стежать за кожним кілометром рубежу нашої неосяжної батьківщини. Чуйні сторожові пошукові собаки – їхні бойові товариші. Не проповзти зухвалому ворогові навіть і у вузьку щілину! Народи Радянського Союзу пишаються роботою доблесних прикордонників. Бути прикордонником – мрія багатьох радянських дітей.

Сборник систематических диктантов для средней школы. – Л., 1938.

270

Погляд сучасника

Першою книжкою, яку дитина опановує після дитячого садка, був Primer – буквар. На його обкладинці була розміщена карикатура на єврея зі словами: «Не вір лисиці в степу, не вір єврею в його божінні!» Усередині були малюнки солдатів, які марширували, та їхнього табірнього життя. Вони супроводжувалися таким текстом:

Той, хто солдатом хоче стати,
той зброю має мати,
її порохом заряджати
і влучно стріляти.

Малята, якщо ви хочете стати новобранцями, зверніть увагу на цю пісеньку.

Энциклопедия Третьего рейха. – <http://www.fact400ru./mif/reich/index128.htm>

271

Ця гра під назвою «Вижени євреїв» розповсюджувалася в 1930-х рр. у Німеччині як «чудова забава» для дітей та дорослих. На фігурки-фішки були одягнуті такі шапки, які євреї змушені були носити в середні віки; на шапках можна розпізнати антиєврейські карикатури. На одному з написів на ігровому полі зазначено: «Якщо вам вдалося прогнати шістьох євреїв, ви здобули чисту перемогу».

Брухвельд С., Левин А. Передайте об этом детям вашим. История Холокоста в Европе. 1933–1945. – М., 2001. – С. 9.

8. Звідки взяті тексти у джерелах 267, 268, 270? Зверніть увагу на мову диктантів для радянських школярів 1930-х рр. та на зміст німецького букваря.

9. Ознайомтеся із розкладом уроків (джерело 269). Чому так мало предметів? Порівняйте з вашим шкільним розкладом. Як ви розумієте призначення предметів: Расова теорія, Ідеологія, Расова гігієна?

10. Чому під малюнком (джерело 271) саме такий підпис? Який вплив на дітей і підлітків могла мати така гра чи подібні?

272

Газетне повідомлення

«Як я затримала шпигуна», розповідь української піонерки Олени Петренко

Дорогою додому з піонерського табору Артек Олені здався підозрілим попутник в автобусі з Нікополя в Дніпропетровськ, коли вона почула, як той щось шепоче німецькою про «рейки» і «стрілку». Вона пішла за ним до вокзального буфету, і там він упустив конверт, в якому виявився написаний німецькою лист з інструкціями щодо здійснення «диверсії». Олена звернулася до міліції, і ту людину відразу ж заарештували.

Цит. за: Фицпатрик Ш. Повседневный сталинизм... – С. 248.

273

Погляд очевидця

З листа піонера Юрія Білаша до Й. Сталіна

1931 р., 5 лютого, четвер.
Здрастуйте тов. Сталіну!

Я піонер бази ім. Сталіна 4 загону при Музичній фабриці вчуся в III групі 45... Давно мрію побачити живого хоч будь-якого вождя, і вирішив написати Сталіну лист, тому що наша база ім. Сталіна...

Я говорю батькові: якщо буде війна тоді коли батько піде на війну, то я піду з тобою і буду бити білих іноземних черв'яків. Сестра боїться війни і говорить, що вона боїться війни. Я теж не хочу війни і всі трудящі не хочуть війни, але імперіалісти готують скажену «інтервенцію» проти Радянського Союзу, але

у випадку війни ми як один станемо на захист Радянського Союзу. Ми загартуємося з кожним днем, зміцнюємо нашу обороноздатність і з кожним днем більше страху капіталістам. Напишіть мені, чи є у Вас діти, скільки їх і чи готові вони піти на захист Радянського Союзу під час нападу капіталістів...

До побачення. Моя адреса:

Київ, бульвар Шевченка, буд. 7, кв. 17, одержати Белашу Юрію Семеновичу.

Цит. за: <http://svoboda.org/programs/hd/>

274

Погляд очевидця

Твір німецької школярки Ерні Листінг, опублікований у газеті «Дер Штюрмер»

На жаль, навіть зараз багато хто продовжує стверджувати, що євреї теж «створіння божі» і тому їх треба поважати. Однак ми говоримо, що й мухи теж створіння, але при цьому знищуємо їх. Євреї – це гібрид. Він успадкував ознаки арійців, азіатів, негрів і монголів. Єдине, що є в нього гарного – це біла шкіра. Серед жителів південних островів існує приказка: «Білий – від Бога і чорний – від Бога, а от

гібрид – від диявола». Ісус сказав одного разу євреям: «Ваш батько не Бог, а диявол». У євреїв є порочна книга їхніх законів – Талмуд. Крім того, євреї вважають нас тваринами і тому так погано до нас ставляться. Вони відбирають у нас по-шахрайськи гроші та майно. Уже при дворі Карла Великого командували євреї, і тому було відновлено римське право. Але воно не підходило ні для німецького, ні для римського селянина, а було вигідне тільки євреям-торговцям. Євреї винні навіть у смерті Карла Великого.

У Гельзенкірхене єврей Грінберг продавав людське трупне м'ясо. Це дозволено книгою його законів. Євреї підбурювали до повстання і до війни. Вони прирекли росіян на страждання і горе. У Німеччині вони підтримували комуністів і платили вбивцям. Ми були на краю загибелі, коли прийшов Адольф Гітлер. Тепер заморські євреї агітують проти нас. Однак ми не дамо обдурити себе і подбаємо про нашого фюрера. Кожен гріш, що ми даємо євреям, убиває кого-небудь з наших близьких...

Хайль Гітлер!

Der Stürmer: Deutsches Wochenblatt zum Kampfe um die Wahrheit. №2/1938.

11. Як ви думаєте, чому джерела 272, 273, 274 розміщені в одній добірці?

12. Доберіть цим джерелам відповідники з попередніх добірок.

13. На основі джерел параграфу дайте відповідь на запитання, чому «школа – страшна зброя». Проти кого ця зброя спрямована? Хто тримав у руках цю зброю?

14. З огляду на ваші висновки прокоментуйте наступну групу документів.

275

Погляд дослідника

Це було в 1933 році. Учителька, звали її Марією Василівною, якось принесла на урок великий плакат. На ньому був намальований буржуй і куркуль з товстими животами. В їхні роти летіли паляниці з кільцями ковбаси. Діти почали плакати, просити їсти – був же тридцять третій рік, рік страшного голоду на Україні. Вчителька розгубилася, винесла з класу той плакат і принесла інший. На ньому був зображений Сталін в оточенні життєрадісної дітвори з червоними квітами. Діти замовкли.

У Марії Василівни тремтіли руки. Задзвонив дзвоник. Діти пішли на перерву, а вчителька розірвала плакат і кинула в кошик.

Через кілька днів не стало в школі нашої вчительки. Директор школи прийшов у клас і

сказав: «Степанова Марія Василівна – зарубіжна шпигунка. Не журіться, діти, у вас буде краптий учитель – Сидір Семенович Несторенко». Пізніше стало відомо, що вчительку і її батька за доносом Несторенка було заарештовано і розстріляно за порваний портрет із Сталіним.

Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки. – С. 105.

276

Погляд дослідника

Вказаний фонд облархіву (№ 439) містить протокол засідань комісії чистки державного апарату в школах, списки звільнених вчителів як «класово-ворожих елементів» за дуже короткий період – 23 червня 1933 р. – 16 жовтня 1933 р., але має 125 листів, де фігурує понад

2,5 тис. прізвищ «неблагонадійних» педагогічних працівників.

Особливості чисток вчителів полягали в тому, що основним критерієм вважалося соціальне походження, бралась до уваги участь у громадському житті та антирелігійна робота, зафіксовані факти «антирадянських виступів» і т. п. В жодному протоколі немає записів щодо оцінки педагогічної майстерності, взаємодії з учнівськими колективами. Ці напрямки вчительської роботи правлячу партію не цікавили. Головне – ідеологічна чистота кадрів.

Про глибину кадрової чистки серед учителів говорить те, що в даному випадку у 70 % справ було прийнято категоричне рішення про звільнення з роботи. Приблизно таке ж співвідношен-

ня зберігалось майже в усіх школах та регіонах, де проходили чистки з ідеологічних міркувань.

Удод О. Історія в дзеркалі аксіології. – С. 146.

277 Мовою цифр

До 1936 близько 32 % учителів із НСЛБ стали членами нацистської партії. До 1938 дві третини всіх учителів початкових шкіл ідеологічно обробляли в спеціальних таборах на обов'язкових місячних курсах зі стройовою підготовкою і лекціями. Передбачалося, що все, чому їх навчили в таборах, вони передадуть своїм учням.

Энциклопедия Третьего рейха. – <http://www.fact400ru./mif/reich/index128.htm>

15. Прокоментуйте назву параграфа. Як ви думаєте, чи достатньо було шкільної освіти і виховання, пропаганди й чисток, щоб держава отримала цю нову людину? Поясніть свої міркування.

16. Обговоріть у класі, чи можливо з сьогоdnішнього школяра виховати таку «нову людину»? Чому? І якщо ваша відповідь «так», то яким чином та за яких умов?

§ 48. НОВА ЛЮДИНА: МРІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

278

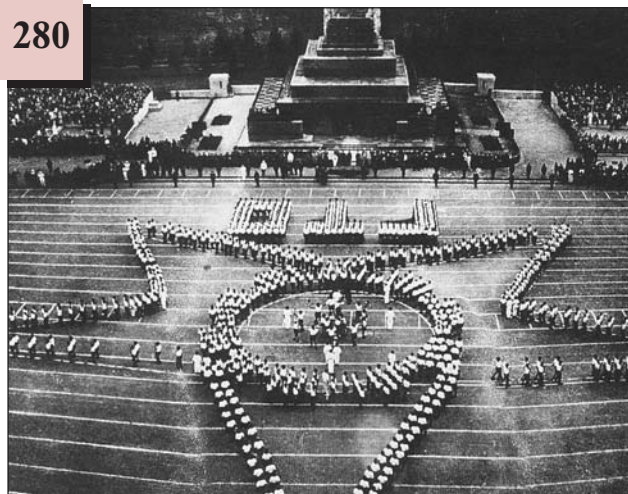

Спортивні вправи. Німеччина, 1930-ті рр.

279

280

Спортивні вправи.
Радянський Союз, 1930-ті рр.

Спортивні вправи.
Італія, 1930-ті рр.